

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка проблеми. Ускладнення проблематики щоденної діяльності та все більш глибока спеціалізація праці керівників; велика кількість невеликих за розмірами аграрних формувань, в яких економічно недоцільно тримати повний штат вузьких спеціалістів; гостра необхідність в отриманні своєчасної і кваліфікованої допомоги по управлінню і веденню виробництва, - все це об'єктивно посилює необхідність якнайскорішого завершення формування загальнонаціональної системи інформаційного і консультаційного забезпечення сільського господарства. В останній час розуміння даної проблеми знову зростає, причому не тільки на рівні потенційних споживачів послуг, а й на рівні вищих управлінських і владних структур.

Стан вивчення проблеми. Аспекти інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва знаходяться постійно в полі зору науковців та досліджувались в роботах Андрійчука В.Г., Біттера О.А., Бугуцького О.А., Гайдуцького П.І., Дем'яненка М.Я., Долішнього М.І., Лузана Ю.Я., Макаренка П.М., Мельника Л.Ю., Рижука С.М., Саблука П.Т., Шпичака О.М., Юрчишина В.В. та багатьох інших. Разом з тим, не всі аспекти цієї проблеми всебічно досліджені. На деяких з них, а саме на механізмах підвищення ефективності інформаційно-консультаційного забезпечення ми й акцентуємо увагу.

Завдання і методика досліджень. Мета досліджень полягає у визначенні особливостей підвищення ефективності сучасної системи інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів; монографічний; законодавчі, нормативно-правові акти.

Стан вивчення проблеми. Головним результатом створення сучасної системи інформаційно-консультаційного забезпечення сільського господарства вбачається нарощування обсягів та підвищення ефективності виробництва, зміцнення конкурентних позицій галузі на світових ринках аграрної продукції, збільшення доходів сільськогосподарських товаровиробників, поліпшення соціально-екологічних умов життя в сільській місцевості. У цьому контексті інформаційно-консультаційне забезпечення розглядається як важливий цільовий індикатор інноваційного розвитку даного сегменту інфраструктурного обслуговування села.

Під поняттям “оцінка ефективності інформаційно-консультаційної системи” мається на увазі процес, який включає в себе осмислення, визначення та вимірювання того, наскільки доцільним в економічному сенсі стане впровадження системи. При цьому економічна доцільність розглядається, переважно, як грошовий еквівалент позитивних змін у результатах діяльності суб'єкта впровадження від вкладення інвестицій у створення і забезпечення функціонування системи.

Під методом оцінки ефективності системи інформаційно-консультаційного забезпечення мається на увазі спосіб або набір засобів та прийомів проведення повної оцінки системи. Вони можуть складатися як з формальних, так і неформальних процедур, при цьому під неформальними розуміються не засновані на цифрових даних, швидкі, переважно суб'єктивні процедури оцінки, а під формальними – більш об'єктивні механізми оцінки, що базуються на недвозначних даних.

Доцільність впровадження того чи іншого інноваційного проекту повинна заздалегідь визначатися чіткою постановкою цілі і оцінкою потенційного економічного ефекту. Незважаючи на широке висвітлення в дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених Д.С. Алексанов, В.М. Баутін, В.В. Лозовський, В.В. Козлов, В.М.

Кошелєв, D. Birkhaeuser, V. V. Hoffmann, R.E. Evenson, W.M. Rivera, D.L. Umali проблема оцінки ефективності інформаційно-консультаційного забезпечення сільського господарства залишається недостатньо вивченою. Пропоновані науковцями методики, здебільшого, носять односторонній характер і, переважно, акцентують або на питаннях оцінки ефективності функціонування самої системи, або на питаннях оцінки її впливу на результати господарсько-виробничої, соціальної та екологічної діяльності споживачів послуг. До того ж дослідження проблеми здебільшого проводилося в нехарактерних для сьогодення умовах. А тому, з погляду на останні науково-прикладні досягнення у сфері розробки і застосування інформаційних технологій та з урахуванням сучасного бачення змісту сільськогосподарського консультування, виникла потреба в розробці такого методичного підходу, за допомогою якого стало б можливим системне вирішення таких завдань:

- проведення порівняльної оцінки декількох альтернативних варіантів створення системи і вибору серед них кращих на передпроектній стадії;
- комплексне оцінювання обраних на передпроектній стадії варіантів створення системи, відбір серед них одного найкращого;
- оцінка ефективності функціонування впровадженого проекту системи інформаційно-консультаційного забезпечення;
- оцінка впливу інформаційно-консультаційної системи на результати діяльності її клієнтів.

Що стосується етапу вибору найкращого варіанту системи інформаційно-консультаційного забезпечення сільського господарства. Головним тут є вибір критерія та показників, за допомогою яких можна провести порівняння альтернативних варіантів. Застосування таких відомих економічних показників як економія витрат, коефіцієнти окупності і ефективності, річний приріст прибутку, особливо коли мова йде про сільське господарство як галузь економіки в цілому, на практиці, частіше всього, є досить проблемним. На нашу думку, виходячи з основних цільових завдань, які ставляться перед системою інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери і цілком зрозумілого прагнення їх вирішення при мінімальних витратах засобів, доцільним є застосування критерія достатності витрат. Даний критерій може застосовуватися на різних ієрархічних рівнях галузі: окремого підприємства, району, області, держави і є підставою для обґрунтування їх бюджетів на впровадження системи.

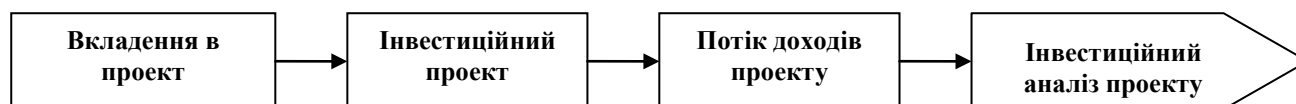
Можливі два випадки: перший, коли має місце достатність власних засобів на здійснення проекту і, другий, - коли задум реалізується як інвестиційний проект з одночасним економічним обґрунтуванням необхідних витрат і оцінки ефективності намічуваних інвестицій.

У першому випадку порівняльну оцінку “витратної” частини альтернативних варіантів створення системи рекомендується проводити за показником сумарних витрат на інформаційні технології та служби консультування у вигляді частки вкладень в обороті галузі або в обороті окремих її організаційних рівнів (області, району, підприємства) та показником розміру витрат на одного працівника, відповідно. Порівняння значень цих витрат по кожному з досліджуваних варіантів з середніми по народногосподарському комплексу або галузі слугуватиме підставою для вибору проекту. Доцільними вважатимуться ті варіанти проекту, в яких частка витрат в обороті є меншою і знаходиться в межах 0,6-1,5%, а витрат на одного працівника від 200 до 1000 доларів США. Недоліком даного підходу є те, що на стадії відбору залишається невідомою економічна доцільність вкладання коштів.

Альтернативою даному підходу є розгляд проектного рішення в якості інвестиційного проекту. Якщо вдається оцінити ефективність інвестицій в проект у відповідності з загальноприйнятими критеріями та показниками і суб'єкт впровадження задоволений отриманими результатами, то він перетворюється в ініціатора інвестиційного проекту, при потребі залучаючи до його реалізації інвестиції зі сторони, у тому числі й

державні кошти. На останньому наголошуємо особливо, з огляду на те, що інвестиційний проект по створенню системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери, зважаючи на чималий термін його окупності, високий рівень невдач від впровадження від 40 до 70% та ризику, що постійно супроводжують сільськогосподарське виробництво, є інвестиційно непривабливим для приватного капіталу. Тому, якщо мова йде про створення загальнонаціональної системи інформаційного і консультаційного забезпечення аграрної сфери, варіант вирішення проблеми з залученням державних інвестицій слід вважати найбільш прийнятним.

Вихідними даними для проведення інвестиційного аналізу інноваційних проектів слугують дані про обсяги інвестицій і потік доходів. У загальному вигляді оцінка економічної ефективності проектів проводиться за такою моделлю бізнесу:

При оцінці ефективності інформаційно-консультаційної системи, приймаючи за основу інвестиційний підхід (незалежно від того чи це стадія проектування і впровадження, чи стадія практичного використання проекту), проводиться співставлення ситуацій “без проекту” і “з впровадженням проекту”. Порівнюються вкладення на створення і забезпечення діяльності системи з економічним ефектом від її функціонування. Характер визначення економічного ефекту на перших двох стадіях (проектування і впровадження) багато в чому ідентичний, а тому й методичні підходи, які застосовуються для цього, суттєво не відрізняються.

Важливою умовою кваліфікованої оцінки ефективності інвестиційних проектів є дотримання ряду основоположних принципів, а саме:

- забезпечення багатоваріантності організаційних, ділових і технічних рішень, з метою вибору найкращого варіанту проекту;
- співставність результатів розрахунків, оскільки при неможливості порівняння різних варіантів проекту на основі єдиної системи параметрів, показників і т. ін., вибір серед них кращого неможливий;
- врахування фактора часу (врахування не співпадання у часі витрат і результатів);
- врахування усієї сукупності одноразових і поточних витрат;
- різновирозність і різномірність представлення показників позитивних наслідків від реалізації проекту.

Вчені, які предметно досліджували питання інвестиційного аналізу проектів як правило, виділяють різні показники оцінки економічної ефективності інвестицій. Разом з тим, як було встановлено, у систему таких показників кожен із них обов'язково включає чистий приведений дохід, внутрішню норму дохідності, індекс дохідності та період окупності інвестицій.

На нашу думку, в контексті питання, яке розглядається, обмежуватися лише показниками, що базуються на основі використання концепції дисконтування, не слід. Світова практика оцінки інвестиційних проектів, як правило, використовує дві групи показників, на основі яких приймається рішення про доцільність (недоцільність) вкладання коштів:

1. Показники, що передбачають дисконтування грошових потоків:
 - чистий дисконтований дохід (прибуток) - Net Present Value, NPV;
 - індекс дохідності (прибутковості) - Profitability Index, PI;
 - внутрішня норма дохідності - Internal Rate of Return, IRR;
 - період окупності інвестицій у реалізацію проектів - Pay-Back Period, PP.
2. Показники, що не передбачають дисконтування грошових потоків:
 - чисті грошові надходження;
 - показники простої рентабельності інвестицій;

- індекс дохідності інвестицій;
- простий строк окупності інвестицій.

Базуючись на положеннях вітчизняних і зарубіжних методик визначення економічної ефективності інвестиційних проектів, а також працях окремих науковців нами була сформована власна система показників оцінки економічної ефективності формування і функціонування системи інформаційного та консультаційного забезпечення сільського господарства (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники оцінки ефективності системи інформаційно-консультаційного забезпечення сільського господарства

Абсолютні показники		Відносні показники		Часові показники
Метод приведеної вартості	Метод аннуїтета	Метод рентабельності		Метод ліквідності
Показники, що передбачають дисконтування грошових потоків				
Інтегральний економічний ефект (чистий дисконтований дохід; чиста приведена вартість)	Індекс дохідності дисконтованих інвестицій; індекс прибутковості	Внутрішня норма дохідності; внутрішня норма прибутку; рентабельності; період повернення інвестицій		Строк окупності інвестицій
Показники, що не передбачають дисконтування грошових потоків:				
-	Приблизний ануїтет	Проста рентабельність. Індекс дохідності інвестицій		Простий строк окупності інвестицій

Заключним етапом оцінки ефективності інвестиційних проектів, є відбір найкращого варіанту. Для цього пропонується застосовувати відомий в науці підхід, який передбачає таку послідовність проведення розрахунків:

1. Розрахунок інтегральних показників ефективності кожного варіанту проекту;
2. Ранжування отриманих показників;
3. Відбір найкращого варіанту.

Робиться це за наступною схемою:

Показники	Варіанти							
	1		2		...		n	
	Значення*	Бали*	Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали
Чистий дисконтований дохід (NPV)								
Індекс дохідності інвестицій (PI)								
Внутрішня норма дохідності (IRR)								
Строк окупності інвестицій								
Сума балів	x		x		x		x	
Ранговий номер варіанта	x		x		x		x	

Успішне функціонування системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного сектора економіки прямо пов'язане з економічними механізмами її взаємодії з сільськогосподарськими товаровиробниками. У відповідності з цільовим призначенням системи оцінку ефективності її функціонування доцільно проводити по таких напрямках: інформаційне забезпечення; консультаційне обслуговування; надання платних інформаційно-консультаційних послуг.

Висновки. Застосування розглянутих методичних інструментів щодо оцінки ефективності системи інформаційного забезпечення та консультаційного обслуговування сільського господарства не дає чіткої відповіді на питання, чи виправдає її впровадження той ефект, що його отримують споживачі інформаційних та консультаційних послуг. Останнє спонукає до необхідності обґрунтування методичних засад оцінки впливу інформаційно-консультаційного забезпечення на результати діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Головна складність на цьому шляху полягає у відсутності надійних методів виокремлення тієї частки позитивних змін у результатах виробництва, що була обумовлена саме впливом інформаційного та консультаційного забезпечення. Окрім того, важко відділити, наприклад внесок консультанта, від внеску працівників підприємства.

Більшість вчених, які досліджували дану проблему, дійшли висновку про неможливість вираження повного ефекту від впровадження системи лише в грошовому еквіваленті. Згідно з їх точкою зору, для більш повної оцінки впливу інформаційно-консультаційного забезпечення на результати виробничо-господарської діяльності, слід застосовувати також непрямі (опосередковані) показники ефективності, які відображаються на результатах не безпосередньо, а опосередковано, наприклад, за рахунок підвищення рівня управління, оперативності і дієвості рішень, які приймаються.

Анотація

В статті визначенні особливості підвищення ефективності сучасної системи інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва.

Ключові слова: інформаційно-консультаційна служба, управління, дорадча служба, агропромислове виробництво, забезпечення.

Аннотация

В статье определены особенности повышения эффективности современной системы информационно-консультационного обеспечения агропромышленного производства.

Ключевые слова: информационно-консультационная служба, управление, совещательная служба, агропромышленное производство, обеспечение.

Summary

In the article the determination of feature of rise of efficiency of the modern system of the informative-consultative providing of agroindustrial production.

Keywords: informative-consultative service, management, deliberative service, agroindustrial production, providing.

Список використаної літератури:

1. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – 64 с.
2. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку / Л.О. Терещенко, І.І. Матієнко-Зубенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 187 с.
3. Закон України “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки”